

De lezing uit Lukas van vandaag spreekt tot de verbeelding. Al als kind werd het verhaal van het verloren schaap voorgelezen op school. Dom schaap dat van de kudde was weggeraakt en goede herder die de kudde in de steek liet om dat ene schaap te gaan zoeken.

Het is niet per ongeluk dat wij de versie van Lukas lezen en niet die van Mattheus hoewel die eigenlijk sympathieker is. Zeker in de receptie. Want tweeduizend jaar commentaren en verkondiging hebben dit verhaal geen goed gedaan. De algemene uitleg is kort gezegd domme farizeeërs en schriftgeleerden, jullie hebben er niets begrepen van het heil dat Christus ons brengt. Jullie houden vast aan je oude verbond, maar er is een nieuw verbond, het oude is niet meer en zij die als heiden, bedoeld is als niet Jood, Christus volgen, hoeven zich niet aan de wet te houden.

Parabels lezen wij deze advent, ook wel gelijkenissen genoemd. Het is een bekend en beproefd genre in de Joodse traditie. Een vraag of een vraagstuk beantwoorden met een verhaal waarin het antwoord niet gegeven maar uitgelegd wordt zonder in directe zin op de vraag in te gaan. Lukas geeft er blijk van buiten die traditie te staan, want hij maakt van de gelijkenis een allegorie. Een allegorie gaat een stap verder, daar krijgt ieder element van het verhaal een symbolische betekenis voor iets anders en dan wordt de herder Jezus, de schapen zondaars en impliciet de farizeeërs en schriftgeleerden de slechte herders.

Maar het valt te betwijfelen of de Joodse luisteraar uit de eerste eeuw zou denken dat deze parabel iets met berouwvolle schapen en biechtende muntstukken te maken zou hebben. Schapen eten, poepen, produceren wol en geven melk maar enig begrip van eschatologische verlossing maakt geen deel uit van hun natuur. Schapen zijn, over het algemeen, dieren in wie geen kwaad te vinden is, niet alleen door hun hoge aaibaarheidsfactor. Een schaap dat niet oplet en de kudde kwijtraakt, heeft daarmee geen schuld op zich geladen.

Als iemand iets te verwijten is, dan is het de onoplettende herder die niet goed op zijn kudde heeft gepast. We zouden er dus beter aan doen om deze Lukasversie van 'het verloren schaap' voortaan de 'parabel van de herder die zijn schaap verloor' te noemen.

Als we kijken naar de versie bij Mattheus, dan zien we dat het daar helemaal niet over farizeeërs en schriftgeleerden gaat, zelfs dat de parabel niet aan hen wordt verteld, dat het niet over zondigen gaat en ook niet over zondaars en tollenaars. Bij Mattheus vertelt Jezus de parabel tegen zijn leerlingen om duidelijk te maken dat ook de minste gemarginaliseerde kleine mens ertoe doet. Het is het antwoord van Jezus op de vraag van zijn leerlingen: "wie is eigenlijk de grootste in het koninkrijk der hemelen?" Jezus antwoordt zo iets als: pas op dat je niet op kleine mensen neerkijkt want zij zijn het gelaat van mijn Vader in de hemel. Dan volgt de parabel van in dit geval terecht genoemd 'het verloren schaap.' Voor Mattheus gaat de parabel over de verantwoordelijkheid van de ekklesia om hen te beschermen tegen valse claims over het koninkrijk gods of zoals wij hier liever zeggen 'deze wereld anders.' Bij Mattheus is het schaap bedrogen, op het verkeerde been gezet. Bij Lukas gaat het over berouw en vergeving.

Waarom doet Lukas dit? Lukas laat ons een verschil zien tussen twee soorten mensen: lezers die zich kunnen identificeren met tollenaars en zondaars (en wie kan dat niet) en hen in wie wij ons niet herkennen, nee zelfs abject vinden: farizeeërs en schriftgeleerden. Lukas' evangelie geeft vele voorbeelden waarin farizeeërs en schriftgeleerden negatief geportretteerd worden en verschillende positieve beelden van tollenaars of zoals we ze nu noemen: belastingdeurwaarders. Denk maar aan Zacheus de chef belastingdeurwaarder van zijn tijd en de rijkste man in de stad wiens naam niet veel anders betekent dan meneer de rechtvaardige. Als je vandaag de dag een farizeeër wordt genoemd is dat bepaald niet positief.

De latere receptie van het evangelie van Lukas, in commentaren en preken, houdt ervan de zaken simpel voor te stellen: De farizeeërs en schriftgeleerden houden vast aan het oude verbond, het nauwgezet

naleven van de Joodse wet, de tollenaars en zondaars hebben dat oude verbond verworpen, zich daar buiten geplaatst maar omarmen het heil van het nieuwe verbond, van Christus.

Maar dat juist is niet het geval en ook niet wat Lukas in zijn evangelie probeert te zeggen. Het probleem met tollenaars is niet dat zij het eerste verbond verwerpen, het is dat zij werken voor Rome en daarom door velen binnen de Joodse gemeenschap van die tijd worden gezien als verraders van hun eigen volk en collaborateurs met de bezetter. Maar zondaars waren geen outcast. Zij werden niet buitengesloten van de synagogen of de tempel van Jeruzalem, integendeel, zij waren meer dan welkom op die plaatsen bij uitstek voor de berouwvollen.

Het evangelie presenteert zondaars over het algemeen als rijken die zich niet bekommerd hebben om de armen. Het probleem is dat wij luisteraars van vandaag zondaars identificeren met hen die zondigen in religieuze zin. De luisteraars uit de eerste eeuw begrepen dat het om lieden als belastinginners ging die zichzelf onttrokken aan de gemeenschappelijk verantwoordelijkheid voor welvaart voor iedereen en vooral goed voor zichzelf zorgden. Onze vriend Ton Veerkamp komt vast daarom tot de conclusie dat zonde niet iets is van een individu, maar van een individu in de context van een gemeenschap of samenleving die zijn of haar verantwoordelijkheid niet neemt. Zondaars zijn mensen die niet leven volgens het principe 'hebt je naaste lief als jezelf' en laat de hoeken van je akker aan de armen. Het is tragisch te zien dat een ontwikkeling van eeuwen dit heeft misvormd tot 'toegang tot de hemel verdienen door alles na te laten wat niet geoorloofd is' dus eerder het slechte te laten dan het goede te doen.

Maar het schaap werd niet uit de kudde gezet vanwege blasfemisch geblaat of het eten van niet koosjer gras. Het schaap zondigt niet, het is de weg kwijt! Wie is niet zo nu en dan de weg kwijt?

En nu die herder: in een kudde van een tiental schapen mis je een schaapje wel. Maar één van de honderd? Knappe herder die dat ziet. Hoeveel schapen hebben deze kudde bijna ongemerkt verlaten. Niet meer gezien, nooit meer iets van gehoord. Wie is ze gaan zoeken?

En dat zogenaamd verloren schaap. Is dat niet degene die op zoek gaat naar graziger weides en rust voor de ziel? Misschien is dat schaap wel beter dan de kudde, verheft zij zich daarbovenuit en heeft overzicht en uitzicht op een nieuwe, betere wereld. Zou het kunnen dat precies dit schaap het spreekwoordelijke eerste schaap over de dam is en dat de kudde er goed aan zou doen te volgen? De kudde die normaliter dom en willoos achter de herder aansukkelt een beetje blatend en vretend en zich gewillig laat leiden naar de eerste beste gammele stal.

Laten wij maar zorgen dat wij onze schaapjes op het droge brengen in een warme, veilige stal, waar voedsel genoeg en vrede is voor ieder. Het is mijn stellige overtuiging dat dat het is wat bedoeld wordt met de boeiende weiden, vlietend water en dat mijn ziel op adem komt. De adembron die ons te drinken geeft. Die stal is ruim als de wereld zelf. Want hoe genoeglijk deze stal hier ook is, hoe mooi de muziek, de zang, de woorden en gebaren, het is daarbuiten dat het gebeurt en moet gebeuren. Dus, verlaat gerust zo nu en dan de kudde en ga waar geen wegen gaan. De weg van Ik zal er zijn, zonsopgang, nieuw verbond.

O ja, als die herder zijn schaap eenmaal gevonden heeft, horen we niets meer over een teruggevonden schaap, een kudde of een schaapskooi. Hij gaat naar huis, zo staat er, en nodigt vrienden en bureu uit en het is feest. Er wordt vast gegeten en flink gedronken. Mij zou het niet verbazen als er lamsvlees op het menu stond.